

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת כי תבוא

א. בכור שור.

פרק כח' פסוקים ו'-יג' :

(ו) ברוך אתה כבואך: שלא תמצא אשתך ספק נדה³ כי מורה היתירא ויבא לידי עבירה, אבל כשהיא נידה ודאית, זו היא ברכה "שלא יפרצו בה פרצות, דכתיב "סוגה בשושנים"⁴. התורה העידה על ישראל שאפילו אין ביניהם אלא סייג של שושנים, כלומר: הנידות, כדאמרין: "כשושנה אדומה ראיתי", לא יפרצו בהם פרצות. ומשום הכי מותר לאדם להתייחד עם אשתו נידה⁵, וכל-שכן שהוא ברכה שהיא טהורה ודאית. ורבותינו דרשו להני קראי "ברוך אתה בעיר", שיהא בית-הכסא סמוך לשולחניך, "ברוך אתה בצאתך": שיהו צאצאי-מעיד כמותך⁶. ולפיה-הפשט "ברוך-אתה כבואך", שתמצא ביתך בשלום בלי שום חסרון ובלא שום פגע. "ברוך אתה בצאתך": לסחורה, שתצליח במעשה-ידיך. אינמי שיהיו אויבין נגפים לפניך כשתצא עליהם למלחמה. ורבותינו דרשו "ברוך אתה כבואך": כלומר כמו שאתה כבואך לעולם בלא חטא, כך תהא ברוך בצאתך מן העולם בלא חטא⁷.

(ז) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך: דרך ניגפים שמתפזרים אילך ואילך להשמט מן הרודפים.

(ח) באסמין: שהברכה מצויה בדבר הסמוי מן העין⁸.

(ט) כי תשמור: אם תשמור.

(יא) והותירך: כמו "יש יתרון לחכמה"⁹ "ויתרון ארץ בכל היא"¹⁰. וילור.

(יב) אוצרו-הטוב: שמשם בא כל טובו של עולם, חיות לאדם, לבהמה, לעופות, לרגלים ולזרע ולאילנות ולעשבים ולכל טוב. בעתו: בזמן שצריכין, כי גשמים בזמן שאינם צריכין, דבר-קשה ומשא לעולם, כמו שאמרו רבותינו "קשה יומא דמטרא כיומא דדינא"¹¹. ורבותינו אמרו בלילי רביעיות ובלילי-שבטות¹² שהלילית יוצאה, ואין דרך בני-אדם לצאת, ובכך יהיו הכל צריכין לך. והליות גוים רבים: ובכך

(יג) יתגך* ה' לראש: שיהיו הכל משועבדין לך.

אלות

1. לכאורה מה הקושי האפשרי פסוק ו' האצריק ביאור?
2. פרשנו מביא מספר רב של דעות, התוכל לזנותן ולסוללם לפי סוגים שונים?
3. מה הוא מוסף ככל אחד מן הפסוקים: ז', ח', ט'?

* * *

ב. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.
פרק כו' פסוקים ה', ו', ט':

23. "ויהי שם לגוי גדול עצום ורב" (פסוק ה). כלומר 'ראוי לרשת ארץ'. 24. ולכן היה צורך ב"ויוציאנו ה' ממצרים" מבית עבדים, ראויים לרשת ארץ.

25. כלומר, חבל ארץ כל שהוא, ובעיה זאת נפתרה על ידי "ויביאנו אל המקום הזה" - אפילו לא היתה בו שום סגולה מיוחדת, היה עלינו להודות על עצם המולדת. 26. פתר בזה את כפל הלשון ("הארץ הזאת, ארץ"). רבינו מפרש כך את הפסוק: ה' הביא אותנו אל "מקום" מסוים מבחינה גיאוגרפית, שנוכל לקיים שם חיים לאומיים. ולא זו בלבד, אלא "מקום" זה הוא גם "ארץ", דהיינו, איזור בעל סגולה או אופי ייחודי, והייחודיות מתבטאת בכך שהיא כולה "זבת חלב ודבש" ("ארץ זבת"), ולא שבארץ יש אזור עם חלב ודבש (שכך היה משתמע מלשון "הארץ הזאת, זבת חלב ודבש"). גם בדיבור המתחיל וגם בפירוש רבינו מודגש ענין הנתינה ("ויתן" - 'ונתן'), כלומר, מתנת חנם, ארץ שלא שילמנו עבורה כל תמורה. גם בפסוק הבא חוזר ומדגיש רבינו את מרכיב המתנה, ובענין זה יצויין שיטת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן לשכת פחא) שאמנם אם קיבלנו את ארץ ישראל כמתנה, עדיין חייבים לשלם לבעל הארץ את 'שכר הדירה', הרי הוא שמירת תורה ומצוות. אי שמירת מצוות התורה, כמוה כאי השלום שכר דירה, כאשר במילא התוצאה היא גלות ממנה. לפי שיטה זאת, גלות מארץ ישראל אינה עונש, כי אם התוצאה הישירה מהפרת החוזה מצדנו.

(ד) אַרְמֵי אֲבָד אָבִי¹⁹. הַנָּה אָבִי שֶׁהָיָה יַעֲקֹב²⁰. הָיָה זְמַן מָה "אַרְמֵי אֲבָד", שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּית מוֹשֵׁב²¹, וַיִּכְנַן לֹא הָיָה מוֹכֵן לְהַעֲמִיד גּוֹי רָאוּי לְרִשֵּׁת אֶרֶץ²².

(ו) וַיַּעֲזֹבוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה. וְאַחַר שֶׁהָיָה גּוֹי²³, לֹא הָיָה רָאוּי לְקַבֵּל מַתָּנָה, שֶׁהָיָה תַּחַת עֲבָדוֹת, וַיְמַה שֶׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ²⁴ (פסחים פח, ב).

(ט) וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת. וְאַחַר שֶׁיִּצְאָנוּ לְחֵרֹת²⁴, לֹא הָיָה לָנוּ שׁוֹם חֶלֶק בְּאֶרֶץ²⁵ לְשִׁכַּת בּוֹ, וְנִתַּן לָנוּ זֹאת שֶׁהָיָה אֶרֶץ נִבְחָרֶת²⁶, "זַבַּת חֶלֶב וְדָבָשׁ".

19. כאן מתחילה מצות מקרא ביכורים, הנמנית בתרי"ג כמצוה נפרדת ממצות הבאת ביכורים. רבינו מפרש את כל הפסוקים על דרך הפשט, כאשר הנושא המרכזי הוא התהוות ישראל כאומה המסוגלת לקבל ארץ משלה לרשתה ולשבת בה. 20. בעקבות ראב"ע, ושלא כפירוש רשב"ם המפרש על אברהם אבינו. 21. ואמנם קצת קשה מדוע נקרא "ארמיי", שהרי היה "אובד" ("כשה אובד") בארם אצל לבן, אבל לא ארם היתה מולדתו. ולשיטת הרשב"ם ניתא באשר יצא מארם כ"אובד" בדרך "אל הארץ אשר אראך". כל גדולי המפרשים על דרך הפשט נטו מפירוש רחז"ל ('ביקש לבן לאבד את הכל') כנראה עקב הקושי לראות ב"אבד" פועל יוצא ולא עומד. 22. הרי שבש"ב זה החסרון עדיין בכך שאין אומה ראויה לקבל ארץ משלה, כאשר הם נעים ונדים כשה אבד.

עאלות

1. מה מביא את פרשנו לקבוצ על הפרדה בין מצות הבאת ביכורים למצות מקרא ביכורים?
2. מה בסיס המחלוקת מיהו ה"ארמיי"?
3. איך פרשנו מפיין את פסוק ה'?
4. למה וצר מתי לא היינו ראויים לקבל ארץ משלנו?
5. איך הוא מסביר את הכפילות במלה: "ארץ"?
6. למה פצאיים "נתן" "ויתן"?
7. מהו "שכר הדירה" שאלינו לשלם ומה יקרה אם לא נצאוד בכך?
8. מה ההבדל באישה אם אלות היא אונש או אי צאידה בהסכמ?

* * *

ג. תוספת ברכה.

פרק כ"ו פסוק י"ד:

ולא נתתי ממנו למת (כ"ו י"ד) פירשו דמוסב על תכריכים למת, והריבותא, במשנה דמעש"ש (פ"ה ט"ב) פירשו דמוסב על תכריכים למת, והריבותא, שלא לקחתי ממנו להוצאת תכריכים, כדי שלא להשתמש בזה בענין טומאה, וכ"ה בתרג"ו, ומכאן סמך לקבורה בתכריכים, וענין תכריכים מן מעשר, הוא ממין פשתן (ע' כתובות י' ב').

ובמס' שבת (ק"ד א') איתא, שרבי ינאי צוה לבניו שלא יקברוהו לא בבגדים שחורים ולא בבגדים לבנים, ופירש טעמו, לא בשחורים, שמא אזכה לישוב בגן עדן בין הצדיקים הלובשים לבנים ואהי' כאבל בין החתנים, ולא בלבנים, שמא לא אזכה ואהי' כחתן בין האבלים (כלומר, אפשר ישוב בין אלה הלובשים שחורים).

וקרוב לומר בטעמו של רבי ינאי שמצא לנכון להעיר על זה, מפני שמצינו לו שלא ידע בעצמו להעריך את ערך מצבו הרוחני, אם לזכות או לחובה, שכן מצינו לו שאמר (אבות פ"ד מט"ו) אין בידינו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים, כלומר, אין הוא נדון כרשע, כי אין לו שלוח, וגם לא כצדיק כי אינו סובל יסורים (והמפרשים פירשו דבריו בענין אחר, אבל לפי פירושונו אנו מתאמתת לדבריו אלה). וכפירושונו שלגו בלשון אין בידינו נמצא בשבת (ק"כ א') אין בידי לא מקרא ולא משנה.

אלו

1. **לכאורה מה הקושי המצריק ביאור?**
2. **למה דוקא תכריכים ולא הקבורה עצמה?**
3. **למה ציווה ר' ינאי כפי ציווה ומה רצה ללמדנו בכך?**

* * *

ד. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כ"ו פסוק ט"ו: השקיפה ממעון קדשך וכו'.

במשנה בסוף מעשר שני (ה, יד 1): אבל לא גרים ועבדים משוחררים שאין (להם חלק בארץ) עכ"ל. "לתת לנו" 2. ולא פליג ר' יהודה בתוספתא לאמר דגר מתודה, לפי שאברהם אביהם של גרים, וכמו דפליג על ביכורים בתוספתא, ויעויין רמב"ם 3 ומשנה למלך 4. ומסתברא כן 7, דהגר 8 אומר ("שמעתי בקול) ה' אלוקי", ולא נאות לאמר כן בעזרה לגר שהיה לו בעודו גוי אלקים אחרים. לכן בביכורים שאומר לכתן "ה' אלוקיך" יכול הגר לאמר, וזה נכון.

(כו, טו) 1. מכאן אמרו (ממה שנאמר בוידוי מעשר "את האדמה אשר נתת לנו") ישראל וממזרים מתודים, אבל. 2. הוא הפסוק אצל ביכורים (כו, ג) המקביל לפסוקנו "נתת לנו". 3. כשם שחולק במשנה רבי מאיר: אף לא כהנים ולויים שלא נטלו חלק בארץ. 4. ביכורים פרק א' משנה ד'. הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר (דברים כו, ג) "אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", הירושלמי מביא את שיטת ר' יהודה שהגר מביא וקורא משום שאברהם הוא "אב המון גויים" (= גרים). 5. רמב"ם ביכורים ב, ג הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם: "אב המון גויים נתתיך", הרי הוא אב כל העולם כולו הנכנסין תחת כנפי השכינה, ולאברהם היתה השבועה תחילה שיירשו בניו את הארץ. 6. שם בשם כפות תמרים שבגלל אברהם הוא בכלל "אבותינו", ואילו "לתת לנו" מוסב על לעתיד לבא שגם גרים ינחלו בארץ כמפורש ביהזקאל מז, כב: "והיה תפילו אותה בנחלה לכם ולהגרים הגרים בתוכם אשר הולידו בגים בתוכם, והיו לכם כאזרח בבני ישראל, אתכם יפלו בנחלה בתוך שבטי ישראל". כג: והיה בשבט אשר גר הגר אותך, שם תתנו נחלתו נאום ה' א". 7. שר' יהודה אינו חולק בוידוי מעשרות כשם שחולק במקרא ביכורים. 8. שאילו היה אומר וידוי מעשרות.

אלו

1. **מה הקושי האפשרי?**
2. **מה ההבדל בין ביכורים לוידוי מצית?**
3. **למה קצת חולקים התנאים המצויים?**
4. **האם זו מחלוקת צניינית או רציונית?**
5. **לפסוק מה ההלכה המצויה?**

* * *